

Meindert Fennema*

Boekbespreking

T. Huppés, *Een nieuw ambachtelijk elan*
Stenfert Kroese, Leiden/Antwerpen 1985

Onlangs verscheen de handelseditie van een rapport dat Tjerk Huppés in opdracht van het directoraat-generaal van Handel, ambachten en diensten van het ministerie van Economische Zaken schreef over de betekenis van de informatietechnologie voor de industriële ontwikkeling in Nederland. Het boek draagt als titel *Een nieuw ambachtelijk elan* en is, los van de inhoudelijke kwaliteit, interessant omdat het het proces van industriële innovatie onmiddellijk koppelt aan sociale innovatie en omdat het een onomwonden pleidooi is voor kleinschaligheid en drastische arbeidstijdverkorting. De toonzetting van het boek staat wel erg ver af van de geluiden die men op Economische Zaken zelf hoort.

De stellingen die Huppés in zijn boek verdedigt zijn relatief eenvoudig en worden door de schrijver al in het voorwoord gepresenteerd. De informatietechnologie biedt innoverende bedrijven de mogelijkheid om de historisch gegroeide, industriële produktiewijze op een modern ambachtelijke leest te schoeien, door (1) de in het verleden sterk gedeelde arbeid te integreren, de arbeidstaak te verrijken en te verzelfstandigen, (2) het proces van centralisatie en schaalvergroting om te buigen in decentralisatie en schaalverkleining (qua menskracht, niet noodzakelijk qua omzet), en (3) in plaats van op massagoederen en -diensten zich meer te concentreren op klantgerichte produktie. Een dergelijke verambachtelijking sluit uitstekend aan op de toenemende individualisering van de samenleving, die tot uitdrukking komt in (1) een toenemende behoefte aan zelfontplooiing en autonomie in het werk, respectievelijk een toenemende weerstand tegen machinegebonden routinewerk, (2) minder hiërarchisch/tayloristisch management en (3) een individualisering/diversifikatie van de behoeften aan de vraagzijde van de markt. De keuze voor een simultane technologische innovatie 'sec' leidt tot een structurele verbetering van de concurrentiepositie. Deze stellingen, met uitzondering van de laatste, worden nauwgezet en overtuigend gedocumenteerd. De nieuwe technologie, meent Huppés, maakt het mogelijk dat de industriële produktie veel kleinschaliger kan worden

*Fakulteit Sociale Wetenschappen,
Universiteit van Amsterdam.

opgezet en de taylorisering van de arbeid kan worden teruggedrongen. Deze mogelijkheden sluiten aan bij een sociale trend naar individualisering en door deze tendens creatief te benutten zou men in Nederland een nieuwe industrialisatiegolf kunnen initiëren. Huppès keert zich fel tegen diegenen die Japanse arbeidsverhoudingen aan Nederland ten voorbeeld stellen. In Japan is de individualisering nog niet ver voortgeschreden en de arbeidsverhoudingen zijn mede daardoor gebaseerd op hiërarchisch patriarchale verhoudingen, die echter ook in Japan gedoemd zijn te verdwijnen. Japan inkasseert dus een premie op de achterlijkheid die vanzelf zal verdwijnen. Nederland, daarentegen, waar de tendens tot individualisering al ver voortgeschreden is, zal juist daarbij aan moeten sluiten in het proces van industriële vernieuwing. Arbeidstijd moet voor het jaar 2000 met ten minste 25 procent bekort worden, de produktie moet veel meer klantgericht zijn en gebaseerd worden op een ambachtelijke organisatiestructuur. Die structuur is vooral nodig om de innovatiesnelheid op te voeren. De economies of scale maken plaats voor economies of scope (Junne in *TPE* juni 1985) en de vestigingsgrootte in de industrie is al vanaf 1970 aan het afnemen.

Over het geheel genomen is Huppès' boek zeer overtuigend en stimulerend. Mijn kritiek betreft twee punten. De eerste is de directe koppeling die wordt gesuggereerd tussen individualisering en innovatie. Verschillende malen wijst Huppès erop dat vanaf 1960 die twee trends gezamenlijk geweldig gaan stijgen. Maar als die samenhang zo nauw is hoe verklaart Huppès dan het innovatieve karakter van de Japanse industrie?

Een tweede punt van kritiek is in feite een externe kritiek: Huppès geeft wel aan welke maatschappelijke veranderingen nodig zijn voor zijn nieuwe ambachtelijke elan en zijn beleidsvoorstellen zijn ook vrij concreet, maar enige politiek-strategische aanwijzing over de vraag hoe deze voorstellen verwezenlijkt kunnen worden ontbreken. Huppès heeft in die zin zijn werk goed gedaan; hem was verzocht het ministerie van advies te dienen, het is dus verder aan het ministerie om zijn voorstellen om te zetten in beleid. Maar hier wringt hem nu juist de schoen. Het ministerie van EZ is helemaal niet van plan Huppès' aanbevelingen in praktijk te brengen. In tegendeel, wat er nu gebeurt is precies het omgekeerde van wat Huppès beoogt. Door het voeren van een algemeen beleid gericht op verlaging van arbeids- en energiekosten stimuleert men juist die produktie, die niet gekenmerkt wordt door het gebruik van 'high-tech', die niet kleinschalig is en energie-intensief. En van een simultaan technologie- en sociaal beleid is al helemaal geen sprake. Het mag daarom ook geen toeval heten dat de opdracht voor deze studie uitgegaan is van het direktoraat-generaal van Handel, ambachten en diensten, een direktoraat dat op het terrein van het technologiebeleid weinig invloedrijk is. En het is al evenmin

toevallig dat de schrijver uit kringen van het bedrijfsleven meer reacties ontving dan van EZ. Wil het scenario van Huppes kans op succes hebben, dan zal men zich moeten buigen over de vraag hoe al diegenen die om verschillende redenen 'brood zien' in een ander beleid voldoende politieke macht kunnen vormen om een dergelijk beleid te realiseren. Kortom, men zal zich moeten verdiepen in de politieke strategie van het nieuwe ambachtelijke elan.